

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ЗАКЛАДІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

PRINCIPLES OF ORGANIZING METHODOLOGICAL ACTIVITIES OF FUTURE SPEECH THERAPISTS OF SPECIAL EDUCATION INSTITUTIONS ON THE BASIS OF THE ACTIVITY APPROACH

У статті авторами проаналізовано методичну діяльність у закладах спеціальної освіти як комплексну заходів, взаємопов'язаних між собою, в основі якої – наукові досягнення й педагогічний досвід. Висвітлюються проблема готовності до педагогічної діяльності майбутніх фахівців логопедії, яка спирається на професійну компетентність. Характеризовано про головні принципи організації методичної діяльності майбутніх логопедів закладів спеціальної освіти з акцентом на діяльнісний підхід. Основна увага приділяється ключовим принципам, таким як системність та комплексність, індивідуалізація навчання, науковість, практична спрямованість і діяльнісний підхід. Принцип системності та комплексності підкреслює необхідність інтеграції теоретичних знань і практичних навичок, взаємозв'язок між різними дисциплінами, а також послідовність навчального процесу. Принцип індивідуалізації навчання акцентує увагу на врахуванні індивідуальних особливостей студентів, диференційованому підході до навчання та наданні індивідуальної підтримки. Принцип науковості передбачає використання науково обґрунтованих методів навчання, включення сучасних наукових досягнень і розвиток науково-дослідної діяльності студентів. Принцип практичної спрямованості забезпечує орієнтацію навчального процесу на формування практичних навичок і включення реальних практичних завдань. Принцип діяльнісного підходу акцентує необхідність активної участі студентів у навчальному процесі через проблемне навчання, проектну діяльність і інтерактивні методи.

Стаття містить практичні рекомендації щодо реалізації кожного принципу в процесі підготовки майбутніх логопедів, що дозволяє підвищити ефективність навчання і забезпечити готовність студентів до професійної діяльності в закладах спеціальної освіти. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглядаються принципи організації методичної діяльності майбутніх логопедів закладів спеціальної освіти з акцентом на діяльнісний підхід. Аналіз сучасних досліджень та теоретичних концепцій дозволяє детально проаналізувати ключові принципи, які сприяють ефективній підготовці фахівців у цій галузі.

Ключові слова: логопеди, практична діяльність, принципи, системність, комплексність, науковість, індивідуалізація навчання, заклади спеціальної освіти, діяльний підхід.

In the article, the authors analyzed methodical activity in special education institutions as a complex of interrelated activities, based on scientific achievements and pedagogical experience. The problem of readiness for the pedagogical activity of future specialists in speech therapy, which is based on professional competence, is highlighted. The main principles of organizing methodical activities of future speech therapists of special education institutions are characterized with an emphasis on the activity approach. The main attention is paid to key principles, such as systematicity and comprehensiveness, individualization of learning, scientificity, practical orientation and activity approach. The principle of systematicity and complexity emphasizes the need to integrate theoretical knowledge and practical skills, the relationship between different disciplines, as well as the consistency of the educational process. The principle of individualization of education focuses on taking into account the individual characteristics of students, a differentiated approach to education and providing individual support.

The principle of scientificity involves the use of scientifically based teaching methods, the inclusion of modern scientific achievements and the development of real practical tasks. The principle of practical orientation ensures the orientation of the educational process to the formation of practical skills and the inclusion of real practical tasks. The principle of the activity approach emphasizes the need for active participation of students in the educational process through problem-based learning, project activities and interactive methods. The article contains practical recommendations for the implementation of each principle in the process of training future speech therapists, which allows to increase the effectiveness of training and ensure the readiness of students for professional activities in special education institutions. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the principles of the organization of methodical activities of future speech therapists of special education institutions are considered with an emphasis on the activity approach. The analysis of modern research and theoretical concepts allows for a detailed analysis of the key principles that contribute to the effective training of specialists in this field.

Key words: speech therapists, practical activity, principles, systematicity, completeness, scientificity, individualization of education, special education institutions, active approach.

УДК 376

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.20>

Звєкова В.К.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету

Качуровська О.Б.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету

Сілявіна Ю.С.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Підготовка висококваліфікованих логопедів є важливою складовою розвитку системи спеціальної освіти в Україні. В умовах реформування освітньої системи та збільшення кількості дітей

з мовленнєвими порушеннями, значно зростає потреба у фахівцях, здатних ефективно допомагати таким дітям адаптуватися та розвиватися. Підвищення рівня професійного становлення та розвитку майбутніх фахівців спеціальної освіти

є важливою умовою для забезпечення якості освітнього процесу. Це передбачає вдосконалення наявних та освоєння нових інноваційних способів діяльності, а також зростання рівня методичної компетентності. Системний самоаналіз освітнього процесу є основою для регулювання власної педагогічної діяльності. Він дозволяє зменшити елементи стихійності, забезпечуючи більш структурований підхід до професійної діяльності. Самоаналіз допомагає виявити слабкі місця, визначити ефективні методи та форми роботи, а також здійснювати корекцію діяльності відповідно до виявлених потреб. Діяльнісний підхід забезпечує можливість розробки цільних інтеграційних моделей, виявлення основних функцій, елементів, компонентів, їх зв'язків та відносин, а також системотворювальних чинників і умов функціонування як у статичному, так і в динамічному аспектах. Це дозволяє створювати навчальні програми та методики, які максимально відповідають сучасним вимогам і умовам професійної діяльності. Формування системного мислення є ключовим аспектом професійного розвитку. Це вміння варіативно будувати й коригувати професійну діяльність, знаходити оптимальні поєднання педагогічних засобів, форм і методів роботи. Системне мислення дозволяє майбутнім фахівцям адаптуватися до змінних умов та ефективно вирішувати професійні завдання [1].

З позицій діяльнісного підходу людина формується і проявляється через діяльність. Структура та види діяльності формують корисну структуру внутрішнього світу людини. Професійна діяльність сприяє розвитку психічних якостей, свідомості, здатності та світосприйняття особистості. Максимально проявляється соціальна інтеграція та індивідуалізація, що сприяє розвитку особистості у внутрішньому світі.

Таким чином, підвищення рівня професійного становлення майбутніх фахівців спеціальної освіти через інноваційні методики, системний самоаналіз, діяльнісний підхід і розвиток методичної компетентності є важливим етапом у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, готових до ефективної роботи в умовах сучасної спеціальної освіти. На сучасному етапі розвитку освіти виникає ряд викликів та проблем, що підкреслюють актуальність дослідження принципів організації методичної діяльності майбутніх логопедів на засадах діяльнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування методичної компетентності є ключовим аспектом підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти і активно вивчається в психолого-педагогічній науці з різних позицій. Однією з важливих теоретичних основ є діяльнісний підхід, який акцентує увагу на єдності особистості, свідомості та діяльності, а також на взаємозв'язку діяльності

і спілкування. Взаємозв'язок між діяльністю і спілкуванням, активна участь студентів у навчальному процесі і розвиток комунікативних навичок є критичними для ефективного формування професійних компетенцій і підготовки до реальної педагогічної практики.

Дослідження, проведені А.М. Богуш, Л.М. Мітіною, Н.М. Мурованою, К.Ю. Білою, Л.І. Ілленко та К.Л. Крутій, надають цінні інсайти для удосконалення методичної компетентності педагогів. Вони охоплюють як теоретичні, так і практичні аспекти, що дозволяє створити комплексний підхід до підготовки та розвитку педагогічних кадрів, забезпечуючи ефективність їх професійної діяльності.

Ґрунтовні наукові положення щодо підготовки фахівців у контексті інклюзивного та корекційного педагогічного профілю розглянуті у працях таких авторів, як В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, Ю. Найда, С. Миронова, Т. Сак, Н. Софій, В. Синьов, А. Шевцов і М. Шеремет, С. Яковлевої та інші.

Аналіз та узагальнення теоретичних джерел свідчать про недостатність висвітлення змісту й методичних підходів до ефективної організації методичної діяльності майбутнього фахівця спеціальної освіти на основі діяльнісного підходу. Виявлені недоліки у цьому контексті потребують детальнішого розгляду, зокрема, в наступних аспектах: недостатність висвітлення змісту методичної діяльності; відсутність достатньої кількості досліджень щодо методичних підходів до організації діяльності логопеда є важливою проблемою; формування готовності логопедів до саморозвитку та неперервної освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз теоретичних джерел підкреслює необхідність розширення досліджень у сфері організації методичної діяльності майбутніх фахівців спеціальної освіти на основі діяльнісного підходу. Важливо приділити більше уваги розробці і впровадженню методичних підходів, які забезпечують формування готовності до саморозвитку, неперервної освіти та ефективного проектування соціального середовища для розвитку особистості. Це сприятиме підвищенню якості педагогічної діяльності та забезпечить більш ефективне виховання та освіти дітей у спеціальних закладах.

Основна мета дослідження полягає у розробці та обґрунтуванні принципів організації методичної діяльності майбутніх логопедів закладів спеціальної освіти на засадах діяльнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. В Україні, відповідно до «Концепції розвитку інклюзивної освіти», переглядаються пріоритети у системі підготовки логопедів [3; 4, с. 3]. Суттєві зміни в системі освіти вимагають переосмислення ролі логопеда у сучасному суспільстві [11, с. 90]. Щоб відповідати сучасним вимогам, логопед має не лише володіти

базовими знаннями та навичками, а й бути знайомим з інноваційними технологіями та здатним до інноваційної діяльності.

Оволодіння інноваційними технологіями дозволяє логопедам розуміти нові тенденції, орієнтуватися в актуальних концепціях, теоріях і ідеях, а також освоювати методи педагогічного дослідження. Ці інновації допомагають обрати ефективні методи, прийоми і форми організації педагогічного процесу в сучасних інклюзивних закладах дошкільної освіти України.

Зараз кожен логопед залучений до інноваційного інклюзивного процесу. Це обумовлено наявністю загального «інноваційного характеру життя», який впливає на всі сфери людської діяльності та створює умови для використання тільки актуальних і затребуваних рішень [8, с. 20]. Інноваційне інклюзивне середовище формує нову форму конкуренції, що спрямовує логопедів до постійного вдосконалення і сприяє розвитку нових інноваційних структур: інноваційної діяльності, мислення, активності та методичної культури [7, с. 62].

Оцінивши стан державної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в Україні, О. Гаврилов, В. Липа аналізуючи ситуацію з державною допомогою дітям з особливими освітніми потребами в Україні, підкреслюють погіршення кадрового забезпечення спеціальних закладів. Вони відзначають, що за останні роки зменшилася кількість логопедів, а підвищення кваліфікації педагогів спеціальної освіти часто здійснюється формально або в рамках загальних курсів разом з педагогами загальноосвітніх закладів. Це не забезпечує достатнього професійного розвитку кадрів у системі спеціальної освіти. Для покращення ситуації науковці пропонують включити посади логопеда, олігофренопедагога, сурдопедагога, тифлопедагога, вихователя реабілітаційних центрів, асистента вчителя інклюзивного класу та спеціального психолога до переліку професій з чітким визначенням прав і обов'язків цих фахівців, їх навчального навантаження та вимог до підвищення кваліфікації. Крім того, потрібно обґрунтувати потреби держави і окремих регіонів у розвитку різних моделей спеціальних установ та прогнозувати підготовку фахівців-логопедів на основі статистичних даних про дітей з психофізичними порушеннями, які потребують соціальної допомоги та освітніх послуг [5, с. 75].

Вчитель-логопед у закладі спеціальної освіти є ключовим спеціалістом, який забезпечує комплексний підхід до корекції мовленнєвих і комунікативних порушень у дітей. Його діяльність охоплює діагностику, розробку та впровадження корекційних програм, індивідуальну та групову роботу, співпрацю з батьками і іншими фахівцями, а також постійне підвищення професійної компетентності. Всі ці аспекти сприяють успішній соціалізації та

розвитку дітей, що є основною метою діяльності вчителя-логопеда. Забезпечення закладів спеціальної освіти висококваліфікованими педагогічними кадрами є критично важливим для успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Професійна компетентність вчителя-логопеда, яка включає спеціальні знання, практичні уміння та особистісні якості, є основою для ефективного проектування та управління освітнім процесом. Це сприяє досягненню високих результатів у розвитку і соціалізації дітей, що є основною метою педагогічної діяльності.

У фундаментальних дослідженнях українських вчених, таких як О. Бондар, І. Зязюн, Н. Ничкало, С. Сисоєва [1] та ін., основна увага була зосереджена на підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних ефективно адаптуватися до швидких змін у професійній діяльності. Важливою є також здатність самостійно освоювати нові професійні знання, збагачувати досвід та використовувати інноваційні технології у педагогічному процесі.

Зараз спостерігається зростання кількості дітей з мовленнєвими порушеннями, що ставить перед освітою важливе завдання – своєчасне надання кваліфікованої логопедичної допомоги. Це підкреслює необхідність підготовки високо професійних, компетентних та інноваційних логопедів.

Отже, сучасному інклюзивному закладу спеціальної освіти потрібен фахівець (логопед), який буде творчо впроваджувати нові технології навчання, досягати високих результатів у своїй професійній діяльності та постійно прагнути до самовдосконалення. В освіті тривають соціально-педагогічні зміни, пов'язані з впровадженням нових державних освітніх стандартів і переходом на оновлені зміст і структуру освіти [9, с. 207].

Діяльнісний підхід акцентує на важливості активної участі в реальних процесах взаємодії з навколишнім світом для розвитку особистості і формування професійних компетенцій. Він підкреслює роль спільної діяльності, спілкування та професійної діяльності як основних чинників особистісної самореалізації та досягнення життєвого успіху.

У рамках діяльнісного підходу важливо розрізнати три основні види діяльності: гру, навчання і працю, кожен з яких має свої специфічні особливості та цілі. Розглянемо основні принципи організації методичної діяльності майбутніх логопедів закладів спеціальної освіти:

1) Головною метою гри є сама діяльність, а не її результати. Гра спрямована на процес взаємодії з навколишнім світом і отримання задоволення від цього процесу. Вона дозволяє людині експериментувати, пробувати нові ролі та ситуації, без прив'язки до конкретних результатів або соціальних вимог.

2) Навчання є цілеспрямованим і структурованим процесом, в якому вчитель або педагогічний матеріал веде учня через певні етапи освоєння нових знань та навичок. Це важливий аспект розвитку, що сприяє формуванню знань і компетенцій, необхідних для подальшої діяльності.

3) Праця є результативною і практично орієнтованою діяльністю, яка включає виконання певних завдань та досягнення конкретних цілей. Вона зазвичай передбачає систематичний підхід, відповідальність і прагнення до досягнення результатів. Отже, діяльність розглядається як особливо людський спосіб активного ставлення до світу. Це процес, у ході якого людина творчо перетворює навколишній світ і самого себе, стаючи активним суб'єктом своєї діяльності.

Завдання педагогічної діяльності полягає в створенні умов для гармонійного розвитку особистості дитини. Це досягається через організацію середовища, управління різними видами діяльності та побудову правильної взаємодії з дитиною. Вчитель-логопед має володіти глибокими знаннями з педагогіки, психології, дефектології, а також специфіки мовленнєвих та комунікативних порушень. Ці знання дозволяють йому ефективно діагностувати та корегувати мовленнєві проблеми дітей, розробляти і впроваджувати відповідні корекційні програми. Важливими особистісними якостями є терплячість, емпатія, креативність, здатність до постійного навчання та саморозвитку. Ці властивості допомагають педагогу не лише ефективно виконувати свої професійні обов'язки, але й створювати позитивну і підтримуючу навчальну атмосферу для дітей з ООП.

Практичні уміння і навички включають володіння різними методиками і техніками корекційної роботи, уміння організувати та проводити заняття, ефективно комунікувати з дітьми і їхніми батьками, а також адаптувати методи в залежності від індивідуальних потреб кожної дитини.

Висновки. Обґрунтовані в дослідженні педагогічні підходи до підготовки майбутніх учителів-логопедів до роботи в спеціальних закладах освіти та інклюзивному середовищі можуть стати важливим джерелом для наукового обґрунтування новітніх теоретичних і процесуально-технологічних розробок у сфері професійної компетентності логопедів.

Пропонований підхід до розвитку інклюзивної компетентності фахівців у закладах вищої освіти розширює наукові уявлення про можливі рішення проблем спеціальної освіти, інклюзії та створює основу для подальшого дослідження нових аспектів інклюзивних процесів в Україні. Почате дослідження не охоплює всіх аспектів підготовки фахівців у галузі логопедії, і майбутні наукові пошуки повинні зосередитися на розробці підходів для створення локальних інформаційних мереж для

тісної взаємодії між науковцями і практиками, а також на формуванні навичок практичної діяльності майбутніх учителів-логопедів в умовах спеціальної школи.

Перспективи розвитку цього напрямку включають оцінку ефективності існуючих методик і розробку нових підходів для підвищення якості освітнього процесу в спеціальних закладах для дітей з особливими освітніми потребами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Вип. І. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2010. 308 с.
2. Берегова М. І. Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору : автореф. дис.... д-ра пед. наук. Київ, 2019, 40 с.
3. Концепція розвитку інклюзивного навчання в Україні: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2010 р. № 912. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitkuinklyuzivnogo-navchannya>
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Дефектолог. 2010. № 3. С. 3–5.
5. Липа В. О., Гаврилов О. В. До питання про загальний стан державної підтримки дітей з особливими потребами в Україні. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціальна педагогіка. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 17, ч. 1. С. 73–83.
6. Ничкало Н. Г. Педагогіка праці і професійна підготовка в системі педагогічних наук. Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку XXI століття. Черкаси, 2011. С. 142–152.
7. Сисоєва С. О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя. Педагогіка і психологія. 2005. № 4. С. 60–66.
8. Супрун М. О. Теорія і практика корекційного навчання дітей з обмеженими розумовими можливостями в Україні (друга половина XIX – перша половина XX століття): автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.03. К., 2008. 32 с.
9. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / за ред. І. Я. Зязюн, О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2003. 240 с.
10. Цимбал-Слатвінська С. В. Комплекс педагогічних умов професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти. Нова педагогічна думка. Рівне: ТзОВ «Гедеон-Принт», 2019. Вип. 3 (99). С. 179–184.
11. Черніченко Л. А. Підготовка логопедів до роботи в закладах освіти з інклюзивною формою навчання. Актуальні проблеми збереження здоров'я дітей та молоді в сучасних умовах реформування освіти. Умань: Алмі, 2014. С. 89–91.
12. Oleksii Stasenko, Liudmyla Chernichenko, Anna Cherednyk. Motivating Students For Motor Activity in The Framework of Physical Education. Наука і освіта. Одеса, 2018. № 4. С. 172–178.